

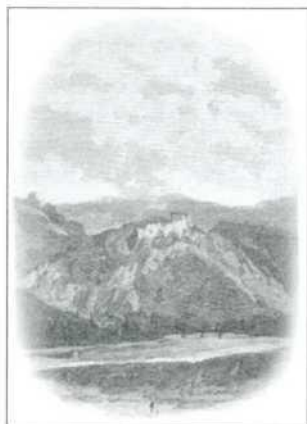
Redakcja Almanachu Muszyny

WOJCIECH GERSON W MUSZYNIE SŁÓW KILKA W STULECIE ŚMIERCI

25 lutego 2001 roku minęła cicho — jakby niezauważona — setna rocznica śmierci Wojciecha Gersona, jednej z czołowych postaci polskiej sztuki XIX wieku. Artysta ten swą wybitną twórczością plastyczną, działalnością pedagogiczną, organizacyjną i publicystyczną w znaczący sposób zaważył na charakterze i linii rozwojowej sztuki polskiej schyłku burzliwego — jak mniemano wówczas, nie wiedząc, co przyniesie wiek następny — XIX wieku. Według badaczy jego twórczości, patrzących na nią z perspektywy odległej od nas o ponad 50 lat, Wojciech Gerson znalazł odpowiedź, jak pogodzić *uprawę sztuki z obowiązkiem względem kraju własnego*. Poświęcił tej idei życie i twórczość. Spełniał swą służbę narodową, ułatwiając naszej wyobraźni wdarcie się w mroki historii, starając się w swej ulubionej epoce — średniowieczu — uchwycić najważniejsze momenty tworzenia państwowości polskiej. Ukazywał, co Kazimierz Melendziński zauważył już w roku 1939, a co niesie jakże aktualne przesłanie w dniu dzisiejszym, *udział Polski w budowie gmachu kultury europejskiej*.

Wśród dzieł artysty wspomnijmy takie, jak: „Śmierć Przemysława Króla Polskiego”, „Kiejstut i Witold więźniami Jagiełły”, „Chrzest Litwy”, „Kopernik wykładający astronomię w Rzymie”, czy też pochodzący z szeregu prac poświęconych Tatrom, znajdujący się w zbiorach Muzeum Narodowego w Warszawie „Cmentarz w górach”. Z liczного grona jego przyjaciół, znakomitych artystów, wymieńmy tylko trzy nazwiska, ale jakże wielkie: Norwid, Wyczółkowski i Chełmoński.

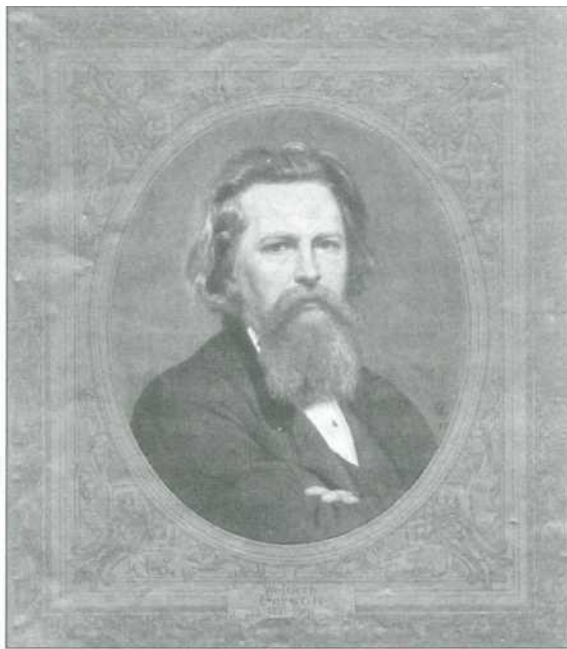
Nie kusimy się na formułowanie ocen dotyczących twórczości Gersona, ponieważ broni się ona sama, a ponadto jest to zadanie dla fachowców. Chcemy tylko przybliżyć Czytelnikom jej muszynskie i krynickie wątki. A skłoniła nas do tego odszukana w Muzeum Narodowym fotokopia pracy zatytułowanej „Lubowla” (obok prezentujemy

jej fragment), na którą składa się siedem rysunków: (1) *Zamek Muszyna (na drodze z Krynicy)*, (2) *Zamek Lubowla od wjazdu*, (3) *Najstarsza brama zamkowa*, (4) *Ogólny widok zamczyska*, (5) *Chrzcielnica u fary w mieście Lubowli*, (6 i 7) *Postacie ludowe okoliczne*. Zamek w Muszynie ujęty został od strony południowej, a Gerson, rysując go, prawdopodobnie stał nad brzegiem Popradu na wysokości dworca kolejowego. Nad Popradem widoczny jest most. Można także dostrzec ślady po pozyskiwaniu kamienia ze wzgórza zamkowego.

„Zamek Muszyna (na drodze z Krynicy)”
Reprodukcja ze zbiorów Biblioteki Narodowej

Zachęcony w trakcie studiów w warszawskiej Szkole Sztuk Pięknych do studiowania malarstwa pejzażowego, Gerson w celu poznania rodzimego krajobrazu przewędrował Polskę — w okresie szeregu lat — od Litwy do Spiszą, poznając zabytki, pamiątki historyczne, lud i jego obyczaje. Spotykał ludzi na traktach i w karczmach, w wioskach, z dala od głównych dróg, studiując naturę z nieodłącznym szkicownikiem w ręku. Z dumą odnotowujemy, że na trasie jego wędrówek znalazły się także Muszyna i Krynica, gdzie pojawił się w parędziesiąt lat po innym piewcy krajobrazu — Boguszu Stęczyńskim. Wojciech Gerson przebywał w Krynicy, Muszynie i Lubowli w latach 1879, 1880 i 1883.

Portret Wojciecha Gersona

Śledząc dostępne wykazy dzieł Wojciecha Gersona, można pokusić się o ustalenie następującej listy jego prac dotyczących interesującego nas regionu.

I. Własnoręczny katalog prac Wojciecha Gersona

Zawiera on 505 pozycji, które powstały w latach 1849 — 1900 i wykonane zostały w technice olejnej w jego pracowni na podstawie notatek, studiów i szkiców z natury. Znajdujemy tu cztery interesujące nas zapisy:

233. *Widoki Krynicy, cztery, dla Kasprzykiewicza (sprzedane IM)*

239. *Nauka odwagi, z motywów krynickich, nabył Aleksander Rajchman w Warszawie*

263. *Lubowla, krajobraz, salon*

457. *Widok z Krynicy na Tatry. Dar Jadzi Bobińskiej*

Pozycja 457 znajdowała się w roku 1938 w posiadaniu córek artysty, w mieszkaniu w Warszawie przy ulicy Smolnej 7.

II. Notatniki kieszonkowe Wojciecha Gersona

Zidentyfikowano 22 notatniki kieszonkowe Gersona, zawierające szkice ołówkiem z natury robione w trakcie wędrówek, zapiski dotyczące podróży, przygotowania do publikacji oraz myśli i maksymy, dotyczące zagadnień artystycznych i etycznych. W dwóch notatnikach natrafiamy na interesujące nas zapisy.

14. Notatnik z roku 1879:

Szkice „Lubowla 7.8. 79”, „Tylisz [Tylicz] 16. 8. 79” oraz szkice i notatki z Pienin

16. Notatnik z lat 1880 — 1881:

Między innymi szkic: „Krynica 27. 7. 80”

III. Inwentarz studiów, szkiców i prac Wojciecha Gersona

Był on w roku 1938 w posiadaniu córek artysty: Marii Gerson-Dąbrowskiej oraz Jadwigi Gerson-Bobińskiej i obejmował 559 pozycji. Kilkanaście dotyczy prac, które powstały w efekcie wizyt Gersona w naszym regionie.

148. *Skala z dwoma postaciami ludzkimi, akwarela, sygn. „Góra Jaworzyna pod Krynica 9. VIII 1879”*

152. *Zbocze z grupami drzew, rysunek, sygn. „Krynica 1880”*

153. *Krajobraz z góralami i furką, rysunek, sygn. „Jaworzyna 1880”*

154. *Notata krajobrazowa z brzozą, akwarela, sygn. „Jaworzyna 1880”*

155. *Spróchniały pień, akwarela, sygn. „Krynica 1880”*

156. *Wodospad wśród skał, rysunek, sygn. „Krynica 1880”*

161. *Po zachodzie — notata, olej na płótnie asygn. „Krynica 1883 WG”*

162. *Chata w dolinie, akwarela, sygn. „Krynica 1883”*

163. *Pień drzewa nad potokiem, akwarela, sygn. „Krynica 12. VIII. 83”*

164. *Notata krajobrazowa, rysunek, sygn. „Krynica 17 VIII 83: na odwrocie: plan zamku, akwarela sygn. „Czorsztyn 20. VIII. 83”*

165. *Studium krajobrazowe, rysunek piórem, sygn. „Krynica 17 VIII 83”*

166. *Studium krajobrazowe, akwarela sygn. „Krynica 11 VIII 883”*

167. *Fragment podwórza widzianego z sieni chatupy, akwarela, sygn. „Nowy Sącz 10 VII 83”*

169. *Szkic do malowideł ściennych: 4 widoki zamków w półkolach, akwarela, sygn. „Lubowla, Chęciny, Kowno, Janowiec...”*

517. *Stok górski nad strumieniem z kłodami drewna, olej na płótnie, sygn. „Krynica”*

527. *Wzgórze, olej na płótnie, sygn. „Krynica WG”*

Ukazana powyżej ilość prac świadczy o niemałym znaczeniu dla twórczości Gersona jego pobytów w Krynicy, Muszynie oraz Lubowli, ponieważ wielokrotnie wykorzystywał on wypracowane w pracach studialnych elementy natury. Zdecydowana większość powyższych prac stracona została bezpowrotnie, bowiem mieszkanie córek malarza, w którym się znajdowały, spłonęło w trakcie powstania warszawskiego.

Powyższe uwagi niech będą wyrazem naszego uznania dla znakomitego artysty. Opracowane zostały, wobec niepowodzenia w znalezieniu fachowców, przez redakcję *Almanachu Muszyny* na podstawie posiadanych w naszej bibliotece pozycji. Są to:

1. „Materiały dotyczące życia i twórczości Wojciecha Gersona” autorstwa Armanda Vetulaniego oraz Andrzeja Ryszkiewicza z roku 1951;
2. Praca Kazimierza Molendzińskiego „Wojciech Gerson 1831-1901” z roku 1939.